

5 շունիմբ ժողով և թէ Ասարեցի [առ ձեզ] զՏիմոթեոս: Այսու ամենայնիւ զյառաքութիւն զթիւն յայտ առնէ. ցանկացեալ էր երթալ, եւ սակայն ոչ տանեանայ երթալ եւ ինուլ զթերութիւնեցաւ: Ասան այնորիկ զերկրորդ թիւովս յաւելու, զի որ
10 ինչ չգալովն նուագութիւնն եղև գայն գործն 109է: Եւ զի ոչ գնաց՝ այնու յայտ և զի առն Ազաշեմ զմէջ եղբարք զպատեանք տեսան մերս Յիսուսի Բրիտաութի: Եւ յառաջնում թիւիւն առեր, թէ 2է պարտ վասն ժամուց եւ ժամանակաց գրել առ
15 ձեզ, որպէս (զի) թէ երթալ էր գիրն չէր պիտոյ. եւ զի ինչգիրն երկարեաց, յաւելու եւ զայտ գիր բառ այնմ զոր ք Տիմոթեայ թիւիւն առն թէ կործանեն զհաւատս ոմանք եւ զյարութիւնն եւ զեղեալ առնէ: Եւ զի մի մեծ ինչ իրաց ակն կարեալ
20 հաստացելոցն՝ զանգիտեցան ի վատասկոցն. յայնս զիստ բարձր ունէր եւ սաստաղ չարեր կտրել եւ ի բաց բնկենուլ: Եւ իբրեւ չկարաց հաւատեցանք՝ թէ առաւ եւ հանգիստեցանք, ապա ընդ այլ ճանապարհ ենք զբռնեց զման
25 զազորսն ոմանս պտարել զհաւանեալն՝ վասն զի մեծամեծ իբրն ի գլուխ եկին, վասն այնորիկ զյարութիւնն արդէն եղեալ առնին. իսկ այժմ թէ հասեալ է գատաստանն եւ զարուստն Բրիտաութի, զի եւ զԲրիտոս ընդ ստութեամբ փա
30 կեցան, եւ ցուցանիցեն թէ չէր հաստացում եւ ոչ առնան, զի զարշարիչն յանգիստեցան գործեալն, եւ զստա կարի խոնարհադոյսն: Եւ որ քան զամենայն զմեզական էր, յայն ձեռնամուխ լինէին ոմանք առել թէ Պաւլոսի է ասացեալը... Ասան
35 որդի եւ զմեան նոցա փակէ: Մի խաւիք, առն, մի ի հողոց եւ մի ի բանն եւ մի ի թիւցն որպէս թէ ի մեջ, եւ մի ի հողոց առն. զուս մարգարէսն սկիսարէ. եւ ուստի՝ ճանաչեմք, յայնմանն թէ ողջնա ինչ ձեռն Պաւլոսի է եւ յայնայն
40 թուլցն այսպէս գրեմ՝ թէ շնորհք Տեսուն մերոյ Յիսուսի ընդ ողջող ձեռնում... որպէս եւ այժմ իսկ ճանաչի ի ներքին գրդին [ձեռնագիր] թուլցն առարկայցն: Մի իմարեւ զայժմ վառացեալն, ի մատաղարացն եւ ի հանգիստեցն եւ ի տանջանացն
45 եւ ի հատուցմանն նոցա յորդորի զիստ, եւ

10. 1 եւ 2: — 8. Բ. զթերութիւն հաստացի տից իւստեոս: — 13. Ա. Թեո. Ե. 1: — 17. որ: — 18. Բ. 39բ. Բ. 18: — 19. Բ. եւ շայն առնիք զի մի. — 25. 2. զմեզապարծ: — 21—22. "յայն... բնկենուլը համատեւած: — 26. "վասն զի" (= իբրեւ, որպէս) թէ: — 26. 2. յապագա, ուղեգիր "վասն": — 30. 2. քաղցան: — 31. Բ. եւ ոչ առնան եւ (ոչ) պատիւ պատուհանի (καὶ κόλασας καὶ τιμωρίας) յարգողութեան զի զիստ յանգիստեցան... — 35. Բ. Թեո. Բ. 2: — 36. 2. Ի հողոց, այսպէս նաեւ. առջ 37: — 37. 2. "առնուլ, Բ. քոյով": — 38. Բ. "ճանաչեմք իբր յարե" "առն" քոյով: — 39. "Պաւլոսի է" Բ. 4է ցէ "որ եւ շաւալ" յամենայն թուլցն. այսպէս գրեմ. "այսպէս է նաեւ յայն. Ա. Գիրքը. Զօհարչ կէտ շաւի իմուլցն, էն ետըր, Բ. Թեո. Գ. 17. Ալեկնայի հրատարակութիւնը (1864) իբր կարգայ "որ է նշանի, յամենայն թուլցն այսպէս գրեմ", սոյնպէս առած է Պատմաբան Գիրքը: — 41. Բ. "Եիսուսի Բրիտաութի ընդ ամենեւին ձեռն" հմմտ. Բ. Թեո. Գ. 14, լեւոյ քանի մի սոց պակաս: — 42. "ձեռնագիր, իբրեւ, միմեութիւնն գրուած է յեւսոյ "ի ներքին գրդին, բացարկութեան — 43. տից նորադոյս: — 44. Բ. ի մատաղարացն Գ. Գ. (= երեւումսն):

գտմանակէն չլայանէ ինչ, բայց նշան զնեանն ժամանակն առն: Եւ յայնժամ առաւել հաստատի ոգի տկար, ոչ յորժամ վարդապար լուէ այլ յորժամ առաւել ուսանիցի, նա եւ Բրիտոս իսկ վասն սորին բազում փոյթ ցուցանէ(ր), ի ներքին նստի եւ զվանեանէն ճառեր, վասն էր. զի մի սուս կարծիքն այնորիկ, որ զուս քրիստոսոս մեծանեկն. բազում եւ մեծամեծ նշանս առլ, մի եւ առաջին այն թէ յորժամ քարոզեցի աւետարանս ընդ ամենայն երկիր, եւ միւս եւս վասն շնարարի ի գաւառում եւ մեծամեծ նշանս առլ, մի եւ առաջին եւ կեոցէ, ոչ յանկեան ուրիշ... որպէս եւ փայլան չէ կարաւ գուշակի, յորժամ առն եւ վասն նեւինն. եւ իկն ստանէ հարս ինչ, եւ զիս ոչ ընկալարուք, թէ այլ ոք եկեոցէ յիւր անուն զիս ընդունիք: Եւ առեղ ցուցանիք վիշտն առն: Ի տարակոյս մտալ յայնժամ թեւադրկիցեցիք, եւ մեջ եւ ազուս եղև, զի զնեանն բազում ինչ ասացին, ոմանք վասն ծուրեւ գնելոյ, զի միշտ մտառլ իցեն միտք մեր՝ զայն սերմանն ի մեջ ստառլ: Բայց Պաւլոս ոչ թողցր պատմել զնեանն, թէ վասն էին, այլ որպէս ստառլն ի հպարտութիւնն կործանեցաւ, նոյնպէս եւ նեանն նովին հպարտութեամբ վարի:

4. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵՍՄԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԿԻՍԻՄՈՍԻ ՎԵՐԱԴՆՈՒՄԵՆՈՒ ԲՆԴՈՒՐԸ

Մեր հրատարակած "գամագտականի",¹ մէջ քանի մը կէտեր՝ զորոքը յառաջ բերած էինք իբր պարզ արդիւնք մեր քննութեանց, այս անգամ մեր նորանոր համեմատութեանց հետեւութեամբ՝ կը գտնեն իրենց որոշ ձեւերը, եւ գրական գոհունակութիւն կը պատճառեն մեզի, որ սխալ ենք մարդուրութեան ետեւէն չենք ինկած:

Նորերս առիթ ունեցանք՝ Վենետիկ Միտթարեանց Յարգել Միտարանութեան մատենադարանի Գր. Մագալարոսի 6 ձեռագիրներն անձամբ իրարոյ. համեմատելու եւ քանի մը ուշադրութեամբ կէտեր ի վեր հանելու:

1. Նշեն նամակին 4րդ հատուածին մէջ կայ զեմմալն բառը, որուն համար գրած էինք "..." բայց լաւագոյն կը համարինք կարգալ Գեմալ, յն. δῆμος բառէն, "ժողովուրդ":

46. Բ. բայց նշան ժամանակին զնեանն առն: — 51. 2. զիբ վազանիք, ուղեգիր περὶ τῆς συνταξιας: — 52. 2. քրիստոս, Բ. τοῦ ἀντιχριστοῦ: — 54. Մի. Ի. Գ. 14: — 57. Բ. 4է յաւելու քանի մի խոյր: — 59. Բ. 4է. Ե. 43: — 63. 2. զնեան: — 61—69. վերջն. որովհետեւ ժամանակագրութեան և փոքրիկ ետեւաւարտութիւններով եւ տարբերութիւններով:

1. Գրիգոր Մագալարոսի "գամագտականի" ամբողջական եւեւումը, Ալեկնա 1912 (Աղբ. Իրան. 42.):

բազմութիւնն, եւ այն ատեն կը մեկնուի իրրեւ
 «ի բազմաց ժողովի», կամ «առաջի բազմու-
 թեան ի ճեմարանի»:

Չէմք կարծիք որ այսպէս փութով պիտի
 հաստատուէր մեր կարծիքը, վասն զի Արժ.
 Գիւսա Աղայեանցի [այս ամառ] մեզից ցոյց տուած
 շատ կարեւոր մէկ ձեռագրին մէջ գրուած է՝
 Գիւս: Աղայեանցի Միթարեանց ձեռագրի մը
 մէջ (թիւ 1794)¹ կայ «ի դիպման» ձեւը.
 իսկ թիւ 855 ձեռագրին մէջ «ի գէման»:

2. Մեր սրբագրած «անտոյնոյն» ձեւը
 [Հատուած 7] ստուգուեցաւ մեր համեմատած
 բոլոր ձեռագրաց մէջ. թիւ 1794 ունի «ան-
 տոյնոյն»², Զարմանալի կը գտնենք թէ ինչու
 ձեռագրաց այս միասն ուղղագրութեան հա-
 կառակ, սպուած է «անտոյնական» տար-
 բերակը:

3. Տրդ Հատուածին մէջ «զգատարկա-
 կեաց գիր յանգականդ» սրբագրած եւ ըրած
 էինք՝ «զատա արկածեաց գիր յանգականդ».
 Բայց՝ մեզի համար ստոյգ այս ընթերցուածին
 հանդէպ, նշանակած էինք դեռ այլ եւս երկու
 տարբեր ընթերցուածներ. սակայն փութացած
 էինք աւելցնելու. «այս երեքէն իր ամենայար-
 մար կ'ընտրենք մենք՝ Գագ ուղիւն» ձեւը,
 եւ կը սպասենք հմտագուծելից վճռոյն, Հմտա-
 գոյնները դեռ չհասնեցան առ իրենց վճիռը,
 բայց մեր անանկան համեմատութիւններն՝ այս
 կէտն ալ վերջնականապէս լուսաւորցին. Մեր
 վերականգնած բնագրին ամենաճիշտն է. վասն
 զի թիւ 1794 ձեռագրին ունի «զգատ(տ) ար-
 կականց գիր յանգականդ», իսկ թիւ 273՝ ունի
 «զգատ արկածեաց գիր յարգականդ»:

4. 9րդ հատուածին «Գրեից ես», ձեւն
 ունի թիւ 24 եւ 273 ձեռագրիները:

5. «Արարա» մէջ (1912, թիւ 9,
 էջ 837) Պր. Հ. Աճառեան՝ զոգովել բառին
 նշանակութեան վրայ խօսելու առթիւ, կը խի-
 շտասեկ մեր այս երկասիրութեան մէջ գտնուած
 զոգովել բառը (Հատ. 12, էջ 83): Մեր
 համեմատած վերոյիշեալ ձեռագրներն ունին՝
 թիւ 563՝ զոգովել, թիւ 1794, 273, 24՝
 զոգովել. թիւ 855՝ զոգովել: Կազմու-
 թեան անորոշ այս բառին՝ չենք հասկընար
 թէ ինչու «ժողովել, ամփոփել, հոգալ» նշա-
 նակութիւնը կերպով մը զապուիլ կ'ուզուի եւ
 «պահել» փոփոխել, երբ «ժողովել ու հո-

գալ», արդէն «պահել» իմաստով են գործա-
 ծուած: Մինչեւ հիմայ մեր համեմատած գրե-
 թէ 10—14 ձեռագրաց մէջ չգտանք զոգովել
 ձեւը, այլ միշտ «պատգայել», կամ «պտտոյ-
 բայել»:

6. Բայց մինչեւ հիմայ ըսուածներէն ա-
 ւելի մեծ կարեւորութիւն ունի մեր ուսումնա-
 սիրութեան 15րդ հատուածին, 5րդ կտորը,
 ուր՝ «ի քարգոնոսական Կագը փոխած ենք
 «ի քարգոնոսական պատ» = «յարգուի ա-
 պարան», Գիւս քհն. Աղայեանցի վերոյիշեալ
 ձեռագրին կատարեալ հրճուանք պատճառեց
 մեզի, երբ մեր վերականգնած բնագրին ունի,
 այսինքն՝ «ի քարգոնոսական Կագ», Այս շատ
 կարեւոր ընթերցուածն էր շեղին մեր նորեքս
 համեմատած բոլոր ձեռագրերը:

Հ. Գ. ՄԵՆԵՐՈՍԻԱՆ

Ueber das armenische Alphabet in Verbindung mit der Biographie des hl. Maš'toc'.

(Fortsetzung und Schluss.)

Da der eigentliche Erfinder des armenischen Alphabets also ein Syrer war, so darf man voraussetzen, dass bei der Bildung eines Alphabets auch das syrische eine Rolle gespielt haben wird. So kann z. B. das armenische ԼԼ wohl aus umgedrehtem Estrangelä 𐎡, nicht aber aus griechischem Α erklärt werden. Die Vermutung indessen, dass das gleichzeitige Estrangelä die Grundlage des armenischen Alphabets gebildet habe, muss sofort von der Hand gewiesen werden, wie schon eine Vergleichung des armenischen Բ und Գ mit dem syrischen ܒ und ܥ zeigt.

Paläographisches Material, um die Frage zu entscheiden, war mir leider sehr wenig zugänglich. Handschriften, die zeitlich bis an die Erfindung des Alphabets heraneichen würden, besitzen wir begreiflicherweise nicht; mit der altarmenischen Epi-

1 Հ. Աճառեանի վերոգրեալ աշխատին վերջերը
 կը գտնենք խորհրդածութիւն մը Պրոֆ. Կարաթի Նորադոյն
 ուսումնասիրութեան նկատմամբ (ա. Յուլիան, էջ 406):
 Համարեա ենք լինիլի Հ. Աճառեանին. եւ կը զարմանանք
 Պր. Ա. Խաչատուրեանի «Ազատամարտի» մէջ գրածներուն
 վրայ: Հոյիքէնի՝ հոսմարեան կամ ակադեմիան ըլլալուն կամ
 չըլլալուն խնդիրը՝ պայտիսի աւագի վրայ չնշուած ապացոյց-
 ներով չի հաստատուի: Հի. Բյանանեան գրութիւնը խաթ-
 առելու համար բաւական չէն Պրոֆ. Կարաթի խօսքերն, որ
 յեղեալ են արդէն Արշիւի տկար համեմատութիւններուն
 վրայ:

1 Զարմանալի մեզի համար օրինակ է Ա. Հ.
 Բարսեղ Ա. Սարգիսեան, որուն անգամ մըն ալ մեր խո-
 րէն շնորհակալեմք: